

Statsbyggs seriøsitetsskrav

Oppdatert 1.12.2021

Seriøsitetsskravene i denne oppsummeringen finnes i Blåboka (NS 8405), Totalentrepriseboka (NS 8407) og Entrepriseboka (NS 8406). Det er egne seriøsitetsskrav for anskaffelser innen:

- Rammeavtaler håndverkertjenester (Standard kontraktsvilkår for håndverkertjenester)
- Større varekjøp, med og uten stedlige arbeidere - inkluderer brukerutstyr (BUT) (Rødboka).

Seriøsitetsskravene ble gjort gjeldende høsten 2015, med en større revisjon i 2019. Begge var i samarbeid med partene i arbeidslivet, og forslaget var på høring i byggenæringen. Det er gjort mindre endringer underveis som følge av regelverksendringer og Statsbyggs erfaring med oppfølging for å sikre at kravene er tydelige, mulig å etterleve og sanksjonerbare.

Innholdsfortegnelse

Generelle kontraktbestemmelser	3
1 Forhold på byggeplassen (tillegg til NS 8405 pkt 12).....	3
1.1 Internkontroll. Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA).....	3
1.2 HMS-kort og ID	3
1.3 Rapporteringsplikt til Skatteetaten Brukerdialog, utland (tidligere Sentralskattekontoret for utenlandssaker (SFU)).....	4
1.4 Krav til lønns- og arbeidsvilkår – sosial dumping	4
1.5 Fast ansatte	5
1.6 Innleie fra bemanningsforetak	6
1.7 Forbud mot kontant betaling	7
2 Byggherrens rett til å føre kontroll (NS 8405 pkt 14.1)	7
2.1 Innsynsrett.....	7
2.2 StartBANK.....	8
2.3 Registrering av leverandører og egenrapportering om seriøsitet	8
2.4 Byggherrens rett til å innhente opplysninger (Utvidet skatteattest).....	9
3 Bruk av underentreprenør - Generelt (NS 8405 pkt 15.1)	9
3.1 Plikter	9
3.2 Sanksjoner	10
SPESIELLE KONTRAKTSBESTEMMELSER	11
4 Etisk handel (tillegg til NS 8405 kap 12).....	11
4.1 Overholdelse av internasjonale konvensjoner og arbeidsmiljølovgivningen i produksjonsland .	11
4.2 Policy og rutiner for aktsomhetsvurderinger	12
4.3 Kontraktoppfølging	12

4.4	Sanksjoner	13
5	Lærlingeklausul (tillegg til NS 8405)	14
5.1	Plikt til bruk av lærling	14
5.2	Sanksjoner	14
6	Faglærte håndverkere.....	16

Generelle kontraktbestemmelser

1 Forhold på byggeplassen (tillegg til NS 8405 pkt 12)

1.1 Internkontroll. Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA)

Entreprenøren skal følge den til enhver tid gjeldende arbeidsmiljølov med tilhørende forskrifter, byggherrens SHA-plan og byggherrens eller koordinators anvisninger.

Entreprenøren plikter å ha et internkontrollsystem iht. forskrift om systematisk helse- miljø og sikkerhetsarbeid i virksomheter.

Relevante deler av byggherrens SHA-plan skal innarbeides i, og følges opp gjennom, entreprenørens internkontroll. Innarbeidingen skal skje slik at SHA-planens bestemmelser kan identifiseres.

Med mindre annet er avtalt, skal all kommunikasjon mellom nøkkelpersoner i prosjektet foregå på norsk. Entreprenøren skal sørge for at arbeidstakerne han og eventuelle underleverandører benytter kan kommunisere på en slik måte at manglende kommunikasjon ikke utgjør en sikkerhetsrisiko, se for øvrig krav i SHA-planen.

Ved brudd på ovennevnte plikter har byggherren rett til å stanse arbeidene i den utstrekning byggherren anser det nødvendig.

Vesentlig mislighold av ovennevnte plikter kan påberopes av byggherren som grunnlag for heving. Der slikt mislighold består i stadige brudd på pliktene, kan byggherren heve selv om entreprenøren retter forholdene. Byggherren kan på samme måte kreve at entreprenøren skifter ut underleverandører. Dette skal skje uten omkostninger for byggherren.

Kommentar til punktet over:

Punktet inneholder i hovedsak bestemmelser i tråd med gjeldende arbeidsmiljølovgivning. Det er tatt med for å tydeliggjøre enkelte forhold, og for at Statsbygg skal ha rett til å sanksjonere brudd.

1.2 HMS-kort og ID

Alle arbeidstakere skal, lett synlig, bære gyldig HMS-kort utstedt av Arbeidstilsynet. Ordrebekreftelse med QR-kode kan aksepteres sammen med gyldig ID. Søknadsskjema eller annen dokumentasjon aksepteres ikke som HMS-kort.

Alle skal fremvise gyldig legitimasjon ved inntakskontroll. For øvrig skal gyldig legitimasjon kunne fremvises på forespørsel fra byggherren, representanter som utfører kontroll på vegne av byggherren

og representanter fra kontrolletatene. Personer som ikke kan fremvise HMS-kort og gyldig legitimasjon, vil kunne bli bortvist fra byggeplassen.

Kommentar til punktet over:

Det er presisert hva som aksepteres dersom en arbeidstaker ikke har mottatt HMS-kortet før oppstart på byggeplass. Videre er det tatt inn krav om at arbeidstaker plikter å fremvise gyldig legitimasjon på forespørsel også fra kontrolletater som ikke har hjemmel til å kreve at arbeidstakere legitimerer seg.

1.3 Rapporteringsplikt til Skatteetaten Brukerdialog, utland (tidligere Sentralskattekontoret for utenlandssaker (SFU))

Kontrakt gitt til utenlandsk leverandør eller underleverandør, og alle arbeidstakere på slik kontrakt, skal rapporteres til Skatteetaten Brukerdialog, utland i henhold til skatteforvaltningsloven § 7-6.

Entreprenør er ansvarlig for at slik rapportering skjer i hele leverandørkjeden. Entreprenøren skal på forespørsel dokumentere at rapporteringsplikten er oppfylt ved kopi av innmeldingsskjema eller kvittering fra Altinn.

Eventuelt ansvar for skatter eller avgifter, gebyrer eller tvangsmulkt ilagt byggherren som følge av at entreprenøren ikke har overholdt sine forpliktelser etter dette punktet, er entreprenørens ansvar og skal betales av ham.

Kommentar til punktet over:

Punktet er tatt med for at Statsbygg skal kunne søke regress hos entreprenøren dersom forpliktelsene ikke overholdes.

1.4 Krav til lønns- og arbeidsvilkår – sosial dumping

Entreprenøren er ansvarlig for at egne ansatte, ansatte hos underleverandører og innleide har lønns- og arbeidsvilkår i henhold til:

- Forskrift om allmenngjort tariffavtale.
- Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter av 8. februar 2008 der denne kommer til anvendelse. På områder som ikke er dekket av forskrift om allmenngjort tariffavtale, skal lønns- og arbeidsvilkårene være i henhold til landsomfattende tariffavtale for den aktuelle bransje. Med lønns- og arbeidsvilkår menes bestemmelser om minste arbeidstid, lønn, herunder overtidstillegg, skift- og turnustillegg og ulempetillegg, og dekning av utgifter til reise, kost og losji, i den grad slike bestemmelser følger av tariffavtalen.

Entreprenøren plikter på forespørsel å dokumentere lønns- og arbeidsvilkårene for egne arbeidstakere, arbeidstakere hos eventuelle underleverandører og innleide. Opplysningene skal dokumenteres ved blant annet kopi av arbeidsavtale, lønnslipp, timelister og arbeidsgiverens bankutskrift.

Dokumentasjonen skal være på personnivå og det skal fremgå hvem den gjelder. Entreprenøren plikter å gi byggherren innsyn i hvilke kontroller som er gjennomført i leverandørkjeden og resultat fra kontrollene. Alvorlige brudd som avdekkes i slike kontroller, skal uoppfordret meldes til byggherren, med beskrivelse av hvordan forholdene vil bli rettet opp.

Ved brudd på kravene til lønns- og arbeidsvilkår skal entreprenøren straks rette forholdet. Byggherren har rett til å holde tilbake et beløp tilsvarende ca. to ganger innsparingen for arbeidsgiveren, uavhengig av om arbeidstaker selv har fremmet krav mot sin arbeidsgiver. Tilbakeholdsretten opphører så snart retting etter foregående ledd er dokumentert.

Brudd på kravene til lønns- og arbeidsvilkår gir byggherren rett til å stanse arbeidene eller, i alvorlige eller gjentatte tilfeller, å heve kontrakten. Dette gjelder uavhengig av hvor i leverandørkjeden bruddet har skjedd. Retten til heving gjelder selv om entreprenøren retter forholdene. Dersom bruddet har skjedd i underleverandørleddet, herunder hos bemanningsforetak, kan byggherren også kreve at entreprenøren skifter ut underleverandøren. Dette skal skje uten omkostninger eller risiko for byggherren.

Manglende dokumentasjon på lønns- og arbeidsvilkår nevnt i punkt 7.4 første ledd likestilles med brudd på bestemmelsen og kan sanksjoneres av byggherren som om det forelå brudd.

— Alle avtaler entreprenøren inngår for utføring av arbeid under denne kontrakten, skal inneholde tilsvarende bestemmelser.

Kommentar til punktet over:

Punktet er tatt inn i kontraktbestemmelsene med bakgrunn i *Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter*.

Statsbygg opplever trenering og uthaling når dokumentasjon på lønns- og arbeidsvilkår etterspørres ved kontroller. Ofte leveres dokumentasjon etter at fristen er utløpt. I tillegg er det ofte mangelfull dokumentasjon. Dette er ressurskrevende for alle parter, og det fører til at ulovlig praksis fortsetter lenger enn nødvendig. Med denne tilføyelsen ønsker Statsbygg å oppnå raskere saksbehandling samt å kunne sanksjonere tydeligere ved manglende eller mangelfull dokumentasjon.

Som nevnt i foregående ledd ser vi at saksbehandlingen tar unødig lang tid. Med denne tilføyelsen vil Statsbygg kunne være tydeligere på at ulovlig eller kontraktstridig praksis må opphøre umiddelbart, inntil forholdet er rettet.

1.5 Fast ansatte

Minimum 80% av kontraktarbeidet skal til enhver tid utføres av fast ansatte med reell stillingsprosent (minimum 80%). Innleid arbeidskraft anses ikke som fast ansatt etter denne bestemmelsen. Byggherren kan gjøre unntak fra kravet til 80 %, for eksempel der midlertidig ansatte erstatter fast ansatte som er i svangerskapspermisjon, er syke e.l.

Entreprenøren skal redegjøre for hvordan kravet vil bli oppfylt, samt jevnlig oversende rapporter som viser oppfylleelsesgraden. Alle avtaler entreprenøren inngår for utførelse av arbeid under denne kontrakten skal inneholde tilsvarende bestemmelser.

Byggherren kan stanse arbeidet for entreprenørens regning og risiko dersom ovennevnte plikter misligholdes, eller det er grunn til å tro at slikt mislighold vil inntreffe, og forholdet ikke blir rettet innen

en rimelig frist gitt ved skriftlig varsel fra byggherren. Alvorlige eller gjentatte brudd på denne bestemmelsen kan anses å være vesentlig mislighold av kontrakten.

Kommentar til punktet over:

Bestemmelsen innebærer at andel innleide arbeidstakere fra bemanningsforetak skal begrenses til 20%, også i de tilfeller det er lovlig innleie. Det vil si at minst 80% av arbeidede timer skal utføres av fast ansatte hos entreprenør, eller underentreprenør, og at det ikke på noe tidspunkt skal være mer enn 20% innleide hos noen virksomheter i leverandørkjeden.

1.6 Innleie fra bemanningsforetak

Som bemanningsforetak regnes virksomhet som har til formål å drive utleie av arbeidskraft.

Innleide arbeidstakere skal være ansatt med reell stillingsprosent (minimum 80 %) i bemanningsforetaket.

Ved bruk av innleid arbeidskraft i henhold til arbeidsmiljølovens § 14-12 (2), skal entreprenøren fremlegge dokumentasjon på at det er inngått gyldig avtale om tidsbegrenset innleie med tillitsvalgte som til sammen representerer et flertall av den arbeidstakerkategori innleien gjelder.

Ved innleie skal det være fast ansatte faglærte arbeidere fra entreprenøren på alle arbeidslag til enhver tid.

Ved bruk av innleid arbeidskraft fra bemanningsforetak, gjelder arbeidsmiljølovens § 14-12 a om likebehandling av lønns- og arbeidsvilkår.

Alle avtaler entreprenøren inngår for utføring av arbeid under denne kontrakten, skal inneholde tilsvarende bestemmelser.

Der byggherren påpeker brudd på bestemmelsene om innleie hos entreprenøren eller dennes underentreprenører, skal entreprenøren straks sørge for å rette forholdet.

Dersom entreprenøren ikke retter forholdet kan byggherren stanse arbeidene for entreprenørens regning og risiko. I alvorlige eller gjentatte tilfeller kan byggherren også heve kontrakten.

Kommentar til punktet over:

Kartlegging Statsbygg gjorde i 2020 og 2021 viste at halvparten av virksomhetene som leide inn arbeidstakere fra bemanningsforetak kunne dokumentere lovlig innleie.

Dokumentasjon på lovlig innleie etter AML §14-12 (2) vil være

- bekreftelse fra en av tariffpartene på at virksomheten er bundet av tariffavtale inngått med fagforening med innstillingsrett etter arbeidstvistloven, og
- skriftlig avtale mellom arbeidsgiver og tillitsvalgte som til sammen representerer et flertall av den arbeidstakerkategori innleien gjelder.

Dokumentasjon på lovlig innleie etter AML §14-9 a vil være

- en redegjørelse om hvorfor arbeidet anses å være av midlertidige karakter.

I sistnevnte tilfelle ser Statsbygg hen til forarbeidene til AML som gir begrenset adgang til innleie etter AML §14-9 a.

For å unngå at det settes på hele arbeidslag med arbeidstakere fra bemanningsforetak, stilles det krav om at det til enhver tid skal være fast ansatt fagarbeider fra innleier på alle arbeidslag.

1.7 Forbud mot kontant betaling

Lønn og annen godtgjørelse til egne ansatte, ansatte hos underleverandører og innleide skal utbetales til konto i bank, uten kostnader for den ansatte.

For å motvirke svart økonomi og for å sikre sporbarhet i transaksjoner, skal all betaling leverandører foretar for kjøp til Statsbygg foretas med elektronisk betalingsmiddel. Leverandørene skal derfor f. eks ikke kunne kjøpe byggevarer med kontanter.

Kommentar til punktet over:

Punktet er tatt inn etter anbefaling fra byggenæringen.

2 Byggherrens rett til å føre kontroll (NS 8405 pkt 14.1)

2.1 Innsynsrett

Byggherren, eller den som er bemyndiget av byggherren, skal ha rett til innsyn i entreprenørens kvalitets-, internkontroll- (HMS) og miljøstyringssystem og de deler av styringssystemet for øvrig og regnskap, som kan ha betydning for entreprenørens oppfyllelse av kontrakten.

Innsynsretten omfatter revisjon ved intervjuer, inspeksjon, kontroll og dokumentgjennomgåelse. Entreprenøren skal vederlagsfritt yte rimelig assistanse ved slikt innsyn. Innsynsretten er begrenset til tre år etter at siste betaling har funnet sted.

Entreprenøren skal sikre at byggherren har tilsvarende innsynsrett hos entreprenørens direkte og indirekte kontraktsmedhjelpere, med mindre leveransen har en klart underordnet betydning for entreprenørens evne til å oppfylle sine forpliktelser overfor byggherren.

Kommentar til punktet over:

Det er viktig å ha vid innsynsrett i hele leverandørkjeden for å kunne følge opp og kontrollere i leverandørkjeden.

I enkelte tilfeller nektes Statsbygg innsyn av personvern hensyn, uten at det er hjemmel for det. Dokumentasjon som kan inneholde personopplysninger skal lastes opp i egen modul i HMSREG med innebygget personvern.

2.2 StartBANK

Entreprenøren skal ved kontraktsinngåelse være registrert i StartBANK.

Underentreprenører og bemanningsforetak som medvirker til å oppfylle kontrakten må være registrert i StartBANK. Registreringen må være fullført før virksomheten gis tilgang til byggeplassen.

Entreprenøren plikter å sørge for at informasjonen og dokumentasjonen i StartBANK til enhver tid er oppdatert. StartBANK medlemskapet skal inkludere SKAV-fullmakt.

Personell fra virksomhet som ikke er registrert i StartBANK kan nektes adgang til byggeplass.

Kommentar til punktet over:

StartBANK samler viktig informasjon om en virksomhet. Virksomheter som ikke er registrert i StartBANK skal ikke godkjennes i HMSREG.

Dersom registrering utløper i kontraktsperioden, vil virksomheten få mulighet til å rette forholdet før arbeidstakere nektes adgang til byggeplass.

2.3 Registrering av leverandører og egenrapportering om seriøsitet

Entreprenøren og hans underleverandører, herunder bemanningsforetak, plikter å fylle ut byggherrens skjema *Egenrapportering av leverandør* og laste det opp i byggherrens system for elektroniske oversiktslister. Registrering av leverandører i systemet kan ta inntil to uker. Ansatte hos leverandøren skal ikke gis adgang til byggeplass før leverandøren har status godkjent og de ansatte er forhåndsregistrert i systemet. Byggherren er ikke ansvarlig for eventuelle forsinkelser og andre ulemper ved manglende adgang til byggeplass, med mindre registreringsprosessen tar mer enn to uker, og dette ikke kan lastes entreprenøren.

Brudd på ovennevnte plikter medfører at arbeidstakere fra entreprenør, underleverandør eller bemanningsforetak, som ikke er godkjent i byggherrens system for elektroniske oversiktslister, kan nektes adgang eller bli bortvist fra byggeplassen. Dersom byggherren avdekker at entreprenøren eller noen av hans underentreprenører har startet arbeidet på byggeplass uten at leverandøren har status godkjent i byggherrens system for elektroniske oversiktslister, kan byggherren ilegge entreprenøren en bot på kr 10 000 pr entreprenør dette gjelder.

Entreprenøren plikter å påse at alle arbeidstakere registrerer seg inn og ut av byggeplassen i tråd med det til enhver tid gjeldende regelverk og rutiner på den aktuelle byggeplassen. Dersom byggherren ved tilstedekontroller avdekker manglende inn-/utregistrering og/eller manglende forhåndsregistrering av personell i systemets mannskapsliste, kan byggherren ilegge entreprenøren bot på kr 1 000 pr dag og pr person dette gjelder.

Kommentar til punktet over:

Det er krav i byggherreforskriften §15 om daglig føring av elektroniske oversiktslister. Statsbygg benytter HMSREG til føring av oversiktslister på alle sine byggeplasser. Systemet skal også brukes til effektiv oppfølging av seriøsitetsskrav. For å oppnå dette, må Statsbygg ha oversikt over alle virksomheter og arbeidstakere som er på byggeplassene.

Alle virksomheter skal være godkjent og alle arbeidstakere skal være forhåndsregistrert før de starter arbeider på byggeplassen. Statsbygg har sikret seg behandlingstid på inntil 2 uker. Dette betyr at entreprenørene må planlegge hvilke underentreprenører som skal benyttes, og melde dem inn i god tid. Ved uforutsette hendelser som krever hastetiltak, kan kravet fravikes. Manglende planlegging er ikke en uforutsett hendelse.

Det registreres mange avvik ved at virksomheter starter arbeider før de er godkjent, eller uten at arbeidstakere er forhåndsregistrert. Statsbygg har sett seg nødt til å innføre mulighet til å ilegge bøter for manglende innregistrering.

Egenrapportering fra entreprenørene brukes til risikovurdering av kontrakter og leverandørkjeder. De brukes også som grunnlag for kontroller som gjennomføres.

2.4 Byggherrens rett til å innhente opplysninger (Utvidet skatteattest)

Byggherren skal ha fullmakt fra entreprenør og underleverandør(er) til et ubegrenset antall ganger å innhente opplysninger om de forhold som er angitt i fullmakt til innhenting av opplysninger om skatte- og avgiftsforhold mm. Fullmakten finnes her: https://dok.statsbygg.no/wp-content/uploads/2021/08/fullmakt_skatteetaten.pdf.

De rettigheter og plikter som fremgår av fullmakten, skal gjelde i 4 år fra signering av fullmakten, og fullmakten skal være generell for Statsbygg.

Kommentar til punktet over:

Innhenting av fullmakter og utvidet skatteattest er ledd i samarbeidsavtalen mellom Skatteetaten og Statsbygg.

3 Bruk av underentreprenør - Generelt (NS 8405 pkt 15.1)

3.1 Plikter

Entreprenøren kan ikke ha flere enn to ledd underentreprenører, herunder bemanningsforetak, i kjede under seg, for utførelse av kontraktarbeider. Byggherren kan samtykke til flere ledd dersom det på grunn av uforutsette omstendigheter er nødvendig for å oppfylle kontrakten. Entreprenøren skal senest

to uker etter inngåelse av denne kontrakten oversende en liste over de virksomheter som skal medvirke til å oppfylle de vesentlige delene av kontrakten.

Bruk av enkeltpersonforetak skal begrenses. I de tilfeller det benyttes enkeltpersonforetak, skal entreprenøren dokumentere at enkeltpersonforetaket driver reell næringsvirksomhet, fører regnskap i samsvar med gjeldende lov og forskrift om bokføring, og sender inn mva-oppgaver 6 ganger per år.

Entreprenøren skal ikke engasjere underentreprenører for å utføre arbeid under denne kontrakten som er i en situasjon som nevnt i forskrift om offentlige anskaffelser § 24-4 (3).

Entreprenøren skal til enhver tid holde byggherren orientert om kontaktopplysninger til underleverandørene sine og hvem som har signaturrett for disse.

Alle avtaler entreprenøren inngår for utføring av arbeid under denne kontrakten skal inneholde tilsvarende bestemmelser.

3.2 Sanksjoner

Brudd på ovennevnte plikter gir byggherren rett til å kreve at forholdet rettes opp, om nødvendig ved skifte av underentreprenøren innen en rimelig frist gitt ved skriftlig varsel fra byggherren. Det samme gjelder dersom opplysningene i skatteattest viser at underentreprenøren ikke har oppfylt sine forpliktelser overfor skattemyndighetene. Omkostningene som følge av heving av underentreprenørens avtale, skal bæres av entreprenøren.

Ved mislighold av ovennevnte plikter eller NS 8405 pkt 15, kan byggherren nekte den aktuelle underentreprenøren og dennes ansatte tilgang til byggeplassen.

Vesentlig mislighold av ovennevnte plikter kan påberopes av byggherren som grunnlag for heving.

Alle avtaler entreprenøren inngår for utføring av arbeid under denne kontrakten skal inneholde tilsvarende bestemmelser.

Kommentar til punktet over:

Statsbygg regner bemanningsforetak som ledd i leverandørkjeden. Dette fordi det erfaringsmessig har vært benyttet innleie fra bemanningsforetak i større utstrekning enn det som er lov. Dersom regelverksendringer fører til at innleie fra bemanningsforetak begrenses til det som er intensjonen i regelverket, vil Statsbygg vurdere å endre denne bestemmelsen.

Statsbygg mener at betong- og massetransport skal regnes som underentreprenører, og dermed telle som ledd i leverandør- kjeden. Dette er det diskusjoner om i Statsbyggs prosjekter, og hos andre aktører i byggenæringen. Det vil derfor bli satt i gang et arbeid for å komme frem til omforent tolkning av hvilke underleverandører som skal regnes som ledd i leverandørkjeden.

SPESIELLE KONTRAKTSBESTEMMELSER

Videre er kontraktbestemmelser som er spesifikke for kontrakten. For det tilfelle at Statsbygg har unnlatt å velge ett av flere alternative formuleringer i de spesielle kontraktbestemmelser, gjelder alternativ 1.

4 Etisk handel (tillegg til NS 8405 kap 12)

- Alternativ 1: Entreprenøren skal under hele kontraktsperioden overholde kravene angitt nedenfor. Kravene bygger på FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter¹ med aktsomhetsvurderinger som metode². Begge rammeverkene anbefaler aktsomhetsvurderinger som foretrukket metode for å kartlegge, forebygge, begrense og gjøre rede for hvordan virksomheter håndterer eventuell negativ påvirkning på arbeidstaker- og menneskerettigheter i egen virksomhet og i leverandørkjeden.

Dersom entreprenøren bruker underleverandører for å oppfylle kontrakten, er entreprenøren forpliktet å videreføre og bidra til etterlevelse av kravene i leverandørkjeden.

4.1 Overholdelse av internasjonale konvensjoner og arbeidsmiljølovgivningen i produksjonsland

Varer og materialer som leveres i denne kontrakten skal være fremstilt under forhold som er i overenstemmelse med kravene angitt nedenfor. Kravene gjelder i entreprenørens egen virksomhet og i leverandørkjeden. Kravene omfatter:

- ILOs kjernekonvensjoner om tvangsarbeid, barnarbeid, diskriminering, fagforeningsrettigheter og retten til kollektive forhandlinger: nr. 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 og 182³.
  - Der hvor konvensjon 87 og 98 er begrenset ved nasjonal lov, skal arbeidsgiveren legge til rette for, og ikke hindre alternative mekanismer for fri og uavhengig organisering og forhandling.
- FNs barnekonvensjon, artikkel 32⁴.
- Arbeidsmiljølovgivningen i produksjonsland⁵. Av særlige relevante forhold fremheves 1) lønns- og arbeidstidsbestemmelser, 2) helse, miljø og sikkerhet, 3) regulære ansettelsesforhold, inklusive arbeidskontrakter, samt 4) lovfestede forsikringer og sosiale ordninger.

Der hvor internasjonale konvensjoner og nasjonal lovgivning omhandler samme tema, skal den høyeste standarden alltid gjelde.

¹ https://www.ohchr.org/documents/publications/GuidingprinciplesBusinessshr_eN.pdf

² Kontraktvilkåret er avgrenset til å omhandle menneske- og arbeidstakerrettigheter. OECD har utarbeidet en veileder for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv. Denne omhandler også andre tema, som blant annet miljø, antikorrupsjon og forbrukerinteresser. Les mer om aktsomhetsvurderinger her: <https://www.responsiblebusiness.no/oecd-veileder/metoden-aktsomhetsvurdering/>

³ <https://www.fn.no/tema/arbeidsliv/arbeidsliv>

⁴ <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>

⁵ Her menes alle produksjonsland i leverandørkjeden der utvinning og produksjon av råvare og/eller komponent/halvfabrikata og/eller ferdigvare, inklusive distribusjon og transport, skjer.

4.2 Policy og rutiner for aktsomhetsvurderinger

For å sikre etterlevelse i punkt 29.1, samt for å forebygge og håndtere eventuelle avvik fra kravene, skal entreprenøren senest innen 6 måneder etter kontraktsinngåelse, ha policyer og rutiner på plass for aktsomhetsvurdering. Det betyr at entreprenøren skal kartlegge, forebygge, begrense og gjøre rede for hvordan de håndterer risiko for negativ påvirkning på kravene i punkt 29.1, og retter opp skade. I tråd med metoden for aktsomhetsvurderinger skal interessenter, særlig berørte rettighetshavere, involveres. Alvorlig risiko, uavhengig av hvor i leverandørkjeden risikoen er, prioriteres først. Entreprenørens aktsomhetsvurderinger skal omfatte:

- En eller flere offentlig tilgjengelige policys, vedtatt av styret. Innholdet skal som minimum omfatte en forpliktelse til å etterleve kravene i punkt 29.1, i egen virksomhet og i leverandørkjeden. En eller flere ansatte på ledelsesnivå skal ha ansvar for etterlevelse og rapportering om arbeidet med aktsomhetsvurderinger til styret. Entreprenøren skal ha rutiner for formidling og regelmessig oppfølging av slik policy i egen virksomhet og i leverandørkjeden.
- Rutiner for å utføre regelmessige risikoanalyser i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Det innebærer å kartlegge og vurdere risiko for brudd på kravene i punkt 29.1.
- Rutinen(e) skal beskrive hvilke tiltak leverandørene vil iverksette for å stanse, forebygge eller redusere negativ påvirkning og skade på kravene i punkt 29.1.
- Entreprenøren skal redegjøre for rutiner for å overvåke at tiltakene blir gjennomført og har effekt.
- Entreprenøren skal kunne vise til offentlig tilgjengelig informasjon om arbeidet med aktsomhetsvurderinger i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Dette omfatter hvordan risiko for brudd på kravene i punkt 29.1, og eventuell skade i egen virksomhet og i leverandørkjeden, er håndtert.
- Dersom entreprenøren har forårsaket, eller medvirket til skade, skal dette håndteres ved å sørge for eller samarbeide om å rette opp skaden og yte erstatning til skadelidende.

4.3 Kontraktsoppfølging

Entreprenøren skal sikre at kravene i punkt 29.1 og 29.2 etterleves i egen virksomhet og i leverandørkjeden.

Dersom entreprenøren blir klar over forhold i strid med punkt 29.1 og 29.2 i leverandørkjeden, skal entreprenøren rapportere dette til byggherren uten ugrunnet opphold

Byggherren kan kreve at etterlevelse dokumenteres ved en eller flere av følgende tiltak⁶:

- Fremvise vedtatte policys og rutiner, jf. punkt 29.2.
- Fremvise en oversikt over produksjonsenheter i leverandørkjeden, inkludert kontraktsopplysninger, for utvalgte risikoprodukter, og/eller -komponenter og/eller -råvarer, bestemt av byggherren. Byggherren angir hvilke produkter og hvilken del av leverandørkjeden.
- Besvare egenrapportering senest seks uker etter utsendelse fra byggherren, med mindre byggherren har satt en annen frist.

---

⁶ Tiltakene kan gjennomføres av byggherren, den byggherren bemyndiger eller av en offentlig enhet som byggherren samarbeider med. Ved kontroll plikter Toateleentreprenør å fremskaffe kontaktopplysninger. Disse behandles i overensstemmelse med offentleglova

- Fremvise gjennomført risikoanalyse, og rapportere om oppfølging og håndtering av funnene.
- Delta i oppfølgingssamtale(r) med byggherren, og eventuelt andre relevante interessenter.
- Fremvise rapport(er) relevant for kravene i punkt 29.1. Rapport(ene) skal komme fra uavhengig part.
- Kontroll og revisjon av kravene i punkt 29.1 og 29.2 hos entreprenøren.
- Kontroll og revisjon av kravene i punkt 29.1 og 29.2 i leverandørkjeden.

Byggherren forbeholder seg retten til å dele revisjonsrapportene med andre offentlige virksomheter, som også vil omfattes av taushetsplikten i forvaltningsloven.

4.4 Sanksjoner

Ved brudd på punkt 29.1-29.3, eller om det foreligger mangler i dokumentasjonen, gjelder sanksjonsbestemmelser i kontrakten med følgende tillegg og presiseringer; Byggherren kan:

- Kreve retting: Entreprenøren skal fremlegge en tiltaksplan for når og hvordan kontraktsbruddene skal rettes. Tiltakene skal være rimelige sett i forhold til bruddenes art og omfang. Tiltaksplanen skal fremlegges innen fire uker. Ved vesentlig kontraktsbrudd kan byggherren sette en kortere frist. Byggherren skal godkjenne tiltaksplanen, og dokumentasjon av rettelser.
- Iverksette midlertidig stans i hele eller deler av leveransen når entreprenøren ikke oppfyller kravet om å fremlegge tiltaksplan eller tiltaksplanen ikke blir overholdt. Under stans vil ikke erstatningskjøp som foretas hos annen entreprenør anses som kontraktsbrudd.
- Kreve at entreprenøren bytter underleverandør ved vesentlige kontraktsbrudd, gjentakende alvorlige brudd eller hvis tiltaksplanen ikke blir overholdt. Dette skal skje uten kostnad for byggherren.
- Heve kontrakten: Ved vesentlige kontraktsbrudd, gjentakende alvorlige brudd eller hvis tiltaksplanen ikke blir overholdt.

Kommentar til punktet over:

Statsbygg følger DFØs anbefalinger, og støtter seg på Etisk Handel Norge i arbeidet med etisk handel.

Saksbehandler/prosjektleder må for hver enkelt anskaffelse vurdere om det er en risiko for at varer og materialer er fremstilt under forhold som er uforenlige med de krav som er angitt i bestemmelsen. Statsbyggs prosedyre Etisk handel i anskaffelser og byggeprosjekter, angir hvordan slik risikovurdering skal gjøres og hvordan kontraktsoppfølging skal skje. Alternativ 1 skal velges i de tilfeller hvor risikoen for brudd er vurdert som høy.

- Alternativ 2: Basert på risikovurdering og Statsbyggs interne retningslinjer stilles det ikke spesielle krav til etisk handel i denne anskaffelsen. Statsbygg forbeholder seg likevel innsynsrett i leverandørkjeden hvis Statsbygg i løpet av kontraktsperioden blir kjent med forhold som endrer dette risikobildet.

Ved endret risikobilde plikter entreprenøren å iverksette egnede tiltak for å stanse, forebygge eller begrense negative konsekvenser av endret risikobilde, samt gjenopprette og utbetale erstatning der dette er påkrevd.

5 Læringsklausul (tillegg til NS 8405)

Alternativ 1:

5.1 Plikt til bruk av lærling

Det er et krav at lærlinger skal delta i utførelsen av kontraktarbeidet. Kravet kan oppfylles av entreprenøren eller en eller flere av hans underentreprenører.

Arbeidstidene utført av en eller flere lærlinger, jf opplæringslova § 4-1, skal utgjøre minimum 5 % av arbeidede timer i utførende fag (de fag som omfattes av utdanningsprogrammet for bygg- og anleggsteknikk, elektrofag, samt anleggsgartnerfaget) på prosjektet regnet frem til overtakelse.

Utenlandske entreprenører kan oppfylle læringskravet ved å benytte lærlinger som er tilknyttet offentlig godkjent læringsordning i Norge eller tilsvarende ordning i opprinnelseslandet. Dersom opprinnelseslandet ikke har en læringsordning, kan kravet oppfylles ved å benytte praksiselev fra en opplæringsordning i opprinnelseslandet.

Entreprenøren skal ved oppstart, og på anmodning under gjennomføringen av kontraktarbeidet, sannsynliggjøre at kravene vil bli oppfylt. Hvis ikke annet er avtalt, skal entreprenøren før oppstart på byggeplass levere en bemanningsplan hvor det synliggjøres hvor og når han planlegger å bruke lærlinger, samt navn og kontaktinformasjon til denne/disse. Byggherren skal varsles om eventuelle avvik fra planen. Ved kontraktsavslutning skal det fremlegges oversikt over antall lærlingetimer. Timelister skal fremlegges på anmodning.

Lærlinger skal lønnes etter gjeldende tariffavtale. For øvrig skal lærlinger ha samme arbeidsvilkår og goder som fast ansatte i virksomheten.

Dersom arbeidene ikke er egnet for bruk av lærlinger ut fra arbeidets art og helse, miljø og sikkerhet, kan byggherren tillate at prosentkravene ovenfor fravikes. Entreprenøren anses dessuten å ha oppfylt krav om bruk av lærling dersom ett av unntakene i forskrift om plikt til bruk av lærling i offentlige kontrakter av 17.12.2016 § 9 kommer til anvendelse.

5.2 Sanksjoner

Byggherren kan holde tilbake inntil 5 promille av kontraktssummen dersom ovennevnte plikter misligholdes, eller det er grunn til å tro at slikt mislighold vil inntreffe, og forholdet ikke blir rettet innen en rimelig frist gitt ved skriftlig varsel fra byggherren.

Dersom kravet om 5%, jf. punkt 35.1 annet ledd, ikke er nådd ved overtakelse, ilegges en bot på 5 promille av kontraktssummen. Boten reduseres forholdsmessig dersom arbeidstidene utført av lærlinger utgjør 4% eller mer av arbeidstidene på prosjektet. Boten skal betales i tillegg til eventuell dagmulkt for forsinkelse og annen dagmulkt etter kontrakten.

- Alternativ 2: Det gjelder ingen lærlingeklausul for denne kontrakten.

Kommentar til punktet over:

Målet med å stille krav om lærlinger er å fremme seriøsitet, og bidra til rekruttering i bygge- og anleggsnæringen. Vurdering om det skal stilles krav i den enkelte anskaffelse gjøres ved å fylle ut et skjema som skal sikre samsvar med forskrift om lærlinger i offentlige kontrakter.

Voksenlærlinger og praksiskandidater regnes ikke som lærlinger etter denne bestemmelsen.

I entrepriser skal kravet oppfylles i leverandørkjeden, og det stilles ikke krav om at hovedleverandør skal være godkjent lærebedrift.

I rammeavtaler om håndverkertjenester skal leverandøren være godkjent lærebedrift og dokumentere at det er minst en lærling ansatt i virksomheten.

6 Faglærte håndverkere

Alternativ 1:

I kontrakten skal minimum 40% av arbeidede timer utføres av personer med fag- eller svennebrev. Ikke-nordiske fag- eller svennebrev må være godkjent av NOKUT for å regnes med.

Alle avtaler entreprenøren inngår om utførelse av arbeid under denne kontrakten, og der hovedtyngden av kontraktsarbeidet er bygg- og anleggsgagnene (de fag som omfattes av utdanningsprogrammet for bygg- og anleggsteknikk, samt anleggsgartnerfaget), skal inneholde tilsvarende krav.

Entreprenøren skal, før byggearbeidene starter, redegjøre for hvordan kravet vil bli oppfylt, samt jevnlig oversende rapporter som viser oppfylleelsesgraden.

Dersom entreprenøren ikke kan sannsynliggjøre at kravet vil bli oppfylt, må entreprenøren iverksette tiltak. En forpliktende plan skal fremlegges for byggherren snarest mulig.

Dersom ansatte (unntatt lærlinger) hos entreprenør eller underentreprenør i løpet av kontraktsperioden består fagprøven og blir faglært, vil alle timene vedkommende har arbeidet på prosjektet bli godkjent som timer utført av faglærte. Tilsvarende gjelder for de tilfeller hvor NOKUT-godkjenning for en ansatt blir gitt i løpet av kontraktsperioden.

Byggherren kan stanse arbeidet for entreprenørens regning og risiko dersom ovennevnte plikter misligholdes, eller det er grunn til å tro at slikt mislighold vil inntreffe, og forholdet ikke blir rettet innen en rimelig frist gitt ved skriftlig varsel fra byggherren.

Alternativ 2: Det stilles ikke særskilte krav til faglærte håndverkere for denne kontrakten.

Kommentar til punktet over:

Prosjektleder må ta stilling til om kravet skal gjelde i den aktuelle kontrakten før konkurransegrunnlaget publiseres. Som hovedregel skal det stilles krav om 40% faglærte (Alternativ 1) i kontrakter der hovedtyngden av arbeidene er innenfor bygg- og anleggsgfag. I rene elektroentrepriser, rigg- og driftsentrepriser, lagerinnredning osv stilles det ikke krav om 40% faglærte.

Intensjonen med bestemmelsen er at 40% av arbeidede timer samlet på kontrakten skal utføres av arbeidstakere med fag- eller svennebrev. Det er viktig for å sikre god kvalitet, effektiv produksjon, godt SHA-arbeid og seriøsitet.

Kravet gjelder alle arbeidstimer i kontrakten, og skal videreføres i hele leverandørkjeden. Det vil si at kravet må oppfylles i alle under-entrepriser-contrakter hvor hovedtyngden er innenfor bygg- og anleggsgfag. Dersom en under-entrepriser-contrakt ikke omfatter bygg- og anleggsgfag (og derfor ikke har krav om 40% faglærte), må andelen økes i en eller flere av de øvrige under-entrepriser-contraktene for å oppfylle krav om 40% totalt for kontrakten. Bestemmelsen skal hindre at entreprenører kan organisere seg bort fra kravet om faglærte i enkelte underentrepriser.

Statsbygg kan ikke gi dispensasjon fra kravet da det kan bli betraktet som en vesentlig endring av kontrakten, og dermed en ulovlig direkte anskaffelse. Det er imidlertid tatt inn en "gulrot" ved at arbeidstakere (voksenlæringer og praksiskandidater) som består fagprøven, eller utenlandske arbeidstakere som får NOKUT-godkjenning i løpet av kontraktsperioden, får godskrevet alle arbeidede timer på prosjektet som faglært. Dette er gjort for å stimulere arbeidsgivere til å tilrettelegge for at ansatte kan ta fagprøven, og innhente NOKUT-godkjenning der dette lar seg gjøre. Det er også ønskelig å stimulere arbeidsgivere til å ansette personer som av ulike grunner har falt utenfor arbeidslivet, og gir dem mulighet til å ta fag-/svennebrev.

Det gjøres spesielt oppmerksom på noen forhold:

- Renholdsoperatører omfattes av utdanningsprogrammet for bygg- og anleggsteknikk. Renholdsentrepriser omfattes derfor av krav om 40% faglærte.
- Førerkort, maskinførerbevis, sveisesertifikat og andre kompetansebevis er ikke fag-/eller svennebrev.
- NOKUT godkjenner ikke fag-/svennebrev fra alle land. Entreprenører må sette seg inn i hvilke læreprogram og land som er med i godkjenningsordningen, og forsikre seg om at underentrepriser kan oppfylle kravet om 40% faglærte, før underentrepriserkontrakt inngås. Statsbygg kan kreve utskifting av underentrepriser hvis det ikke er sannsynlig at kravet om 40% faglærte kan oppfylles i underentrepriserkontrakten.